

The Concept of Scientific Capital in the Academic Field: the Perspective of Shahid Beheshti University Actors

Fatemeh Nasrollahinia^{1*}, Mohammad Yamani Douzi Sorkhabi², Maghsood Farasatkah³, Morteza Rezaeizadeh⁴

1- PhD in Higher Education Development Planning, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

2- Professor of Educational Science, Faculty of Education & Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

3- Professor of Higher Education Planning, Institute for Research and Planning in Higher Education, Tehran, Iran.

4- Assistant Professor of Educational Science, Faculty of Education & Psychology, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

Abstract

In a scientific field such as a university, there is always a struggle to gain a position, recognition, social respect, prestige, fame and reputation, and winning among various factors and forces; So that presence in the university field can lead to the accumulation of various capitals; In this study, based on Pierre Bourdieu's sociological theory, the concept of scientific capital is examined from the perspective of academic actors and the basic question is answered, what is the definition of scientific capital by academic actors? In their view, what are the characteristics of scientific capital in the university environment? And finally, what are the consequences of scientific capital from the perspective of academic activists? The participants of the present study are the activists of Shahid Beheshti University including managers, staff, faculty members, students and graduates. Using the method of "targeted sampling", 56 activists who have lived in Shahid Beheshti University and have

reliable information. They had a treatise on the subject; In this study, the interview tool was used for a direct and in-depth discussion about the status of scientific capital of University. Also, due to the qualitative approach of this research, Lincoln and Guba's evaluation method and re-coding method by the researcher and retest reliability were used to measure the validity and reliability of the interviews; The results of the research indicate that the power and survival of scientific capital in a university field in relation to other actors and conflict and negotiation. With them in order to gain points and individual and organizational development; In other words, the definition of scientific capital is not based solely on the dignity and status of the place of study and employment, and its emergence and flourishing, on the one hand, in the context in which it is located, and on the other hand, in its ability. Adaptation depends on environmental change and diversity;. The findings of this study also showed that according to the view of the activists of Shahid Beheshti University, the scientific capital of a university field is in two tangible and intangible states, and scientific, attitudinal and social competencies are the characteristics of capital. Are considered scientific; Also the flourishing of scientific capital in university has individual consequences (social and occupational status, creation of scientific knowledge and scientific identity-finding) and organizational consequences (increasing scientific credibility, scientific mobility and dynamism, economic and cultural development and responding to stakeholders) .

Keywords: Academic Field, Scientific Capital, University Actors, Pierre Bourdieu, Shahid Beheshti University.

* Corresponding author: f_nasrollahinia@sbu.ac.ir

مفهوم سرمایه علمی در میدان دانشگاهی: دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی

فاطمه نصراللهی نیا^{۱*}، محمد یمنی دوزی سرخابی^۲، مقصود فراستخواه^۳، مرتضی رضایی زاده^۴

۱-دکترای برنامه ریزی توسعه آموزش عالی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

۲-استاد گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳-استاد گروه برنامه ریزی آموزش عالی، مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، تهران.

۴-استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

چکیده

در یک میدان علمی همچون دانشگاه، همواره تلاش برای کسب جایگاه، موقعیت، به رسمیت شناخته شدن، احترام و منزلت اجتماعی، اعتبار و پرستیژ، شهرت و نام و آوازه و برنده شدن، میان عوامل و نیروهای مختلف وجود دارد؛ به طوری که حضور در میدان دانشگاهی می تواند منجر به انباشت سرمایه های مختلف شود. در این مقاله سعی شده با تکیه بر نظریه جامعه شناختی بوردیو، مفهوم سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاهی مورد بررسی قرار گیرد و به این سؤال اساسی پاسخ داده شود که کنشگران دانشگاهی چه تعریفی از سرمایه علمی دارند؟ از دیدگاه آنان سرمایه علمی در محیط دانشگاهی دارای چه ویژگی هایی است؟ و در نهایت پیامدهای سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاهی کدامند؟ بدین منظور، با به کارگیری روش تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف، با ۵۶ نفر از کنشگرانی که دارای تجربه زیسته در دانشگاه شهید بهشتی بوده و اطلاعات موثقی در خصوص موضوع پژوهش داشته اند مصاحبه شد؛ همچنین با توجه به کیفی بودن رویکرد این پژوهش، از روش ارزیابی لینکلن و گوبا برای سنجش دقت و اعتباریابی یافته های پژوهشی و از روش کدگذاری مجدد توسط پژوهشگر و پایایی بازآزمون با استفاده از فرمول کووال، برای سنجش پایایی مصاحبه ها استفاده شده است. در نهایت، با زبانی و بررسی مفاهیم و مقوله های استخراج شده توسط متخصصان و بازخورد مشارکت کنندگان از یکسو و ضریب پایایی ۸۴ درصد از سوی دیگر، بیانگر مورد تأیید قرار گرفتن قابلیت اعتماد کدگذاری های انجام گرفته در خصوص مصاحبه های این پژوهش بوده است. یافته های پژوهش نشان داد که طبق دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، سرمایه های علمی یک میدان دانشگاهی در دو حالت ملموس و ناملموس قرار می گیرند و صلاحیت های علمی، نگرشی و اجتماعی از ویژگی های سرمایه های علمی، محسوب می شوند؛ همچنین، شکل گیری و شکوفایی سرمایه علمی در یک دانشگاه دارای پیامدهای فردی (منزلت اجتماعی و شغلی، ایجاد معرفت علمی و هویت یابی علمی) و پیامدهای سازمانی (افزایش اعتبار علمی، ارتقاء مرجعیت علمی، تحرک و پویایی علمی، توسعه اقتصادی و فرهنگی و پاسخگویی به ذی نفعان بیرونی و درونی) است.

کلیدواژه ها: میدان دانشگاهی، سرمایه علمی، کنشگران دانشگاهی، دانشگاه شهید بهشتی.

برای استنادات بعدی به این مقاله، قالب زیر به نویسندگان محترم مقالات پیشنهاد می شود:

Nasrollahinia, F., Yamani Douzi Sorkhabi, M., Farasatkah, M. & Rezaeizadeh, M (2022). **The Concept of Scientific Capital in the Academic Field: the Perspective of Shahid Beheshti University Actors.** *Journal of Science & Technology Policy*, 15(1), 67-85. {In Persian}.

DOI: 10.22034/jstp.2022.15.1.13929

۱- مقدمه

با قوانین آکادمیک و مقررات اداری در جستجوی کسب اعتبار، مشروعیت و اقتدار علمی هستند؛ پیر بوردیو^۱ [۱] چنین فضای اجتماعی را که دارای موجودیتی غیر یکپارچه و

دانشگاه ها به عنوان فضای اجتماعی ای تلقی می شوند که در آن عاملان انسانی از طریق منطبق ساختن عادت واره های خود

ارتقاء رتبه و جایگاه کنشگران علمی، تأکید فراوان بر مدیریت آیین‌نامه‌ای بدون درک واقعیت‌های محیطی، حاکمیت هنجارها و منطق بازار و کسب سود در تولیدات علمی [۱۲]- [۱۴]؛ تعیین سرنوشت خرده اجتماعات علمی توسط انگیزه‌ها و مناسبات شخصی [۱۵]؛ پاسداری از روش شناسی به جای ارتقای محتوای فکری پژوهش‌ها [۱۶]؛ و همچنین تضعیف ارزش‌ها و اخلاق علمی و روی آوردن به شبه‌علم برای ارتقاء جایگاه و مرتبه در سلسله مراتب اداری [۸ و ۱۷]؛ از جمله مسائل و چالش‌های شناسایی شده در خصوص خلق علم در میدان‌های دانشگاهی بوده است. حتی عبارت رایج تولید علم، دیدگاهی ابزاری به ماهیت علم و فعالیت‌های علمی برای کسب سود و منفعت دارد.

از سوی دیگر، مطالعات مرتبط با سرمایه علمی نشان‌دهنده این است که اهمیت یافتن و سلطه سرمایه علمی ناشی از شهرت علمی به جای سرمایه علمی ناشی از تخصص علم [۳]؛ سرمایه علمی بر پایه شأن و مقام تحصیل در مقابل سرمایه علمی بر پایه صلاحیت و مهارت علمی [۱۸]؛ سرمایه علمی ثابت در برابر سرمایه علمی دارای ارزش افزوده [۱۹] و سرمایه علمی نهادینه شده به جای سرمایه علمی ناب [۲۰]، از جمله تغییرات رخ داده در مقام و ارزش سرمایه علمی در محیط‌های دانشگاهی بوده است؛ این در حالی است که یافته‌های پژوهش‌های ذکر شده با نظرات جامعه‌شناختی پیر بوردیو که چارچوب ارجاعی پژوهش حاضر است، در خصوص ماهیت دوگانه سرمایه علمی، همسویی دارد.

همچنین، تحقیقاتی که مفهوم سرمایه علمی در محیط‌های دانشگاهی را مورد بررسی قرار داده‌اند به نتایجی دست یافته‌اند: اسدی [۲۱] در مطالعه خود با عنوان «سنجش و مصورسازی پراکندگی جغرافیایی ثروت علمی: مفاهیم و کاربردها» به این نتیجه رسیده که سرمایه علمی یک جامعه، مجموعه‌ای از نیروی انسانی متخصص و دانشمندان و پژوهشگران آن جامعه و به‌طورکلی افراد دخیل در تولید علم و فناوری و دارایی‌های علمی (سرمایه مالی صرف شده در حوزه علم، فناوری و تحقیق) است.

فکوهی [۲۰] در مطالعه خود با عنوان «بورديو و میدان دانشگاهی» بیان داشت که سرمایه علمی، بنیان خود را از به

تعداد زیادی از کنشگران با منش‌ها و سرمایه‌های متفاوت است، میدان^۱ معرفی می‌کند.

در چنین میدان‌های دانشگاهی، همان‌طور که بورديو [۲] مطرح می‌کند؛ مهم‌ترین عامل برتری و ایجاد سلطه و قدرت، برخورداری از سرمایه‌ای به نام سرمایه نمادین است که موجب ایجاد تمایزها و شکل‌گیری لقب‌ها، نشان‌ها، افتخارات و مدارک و پست‌ها در میدان می‌شود؛ در این میان، سرمایه علمی به‌عنوان شکل خاصی از سرمایه نمادین و یک قدرت اجتماعی محسوب می‌شود.

به‌عبارت‌دیگر، سرمایه علمی ترکیبی از تخصص علمی، مهارت‌های اجتماعی و منابع نمادین و مادی لازم برای دانشمندان است تا به رسمیت شناختن دانشمندان دیگر دست یابند [۳]؛ این در حالی است که انسان دانشگاهی با شرایط مالی مناسب اما بدون هیچ کیفیت علمی، نمی‌تواند به قدرت نمادین دست یابد و فرد برای کسب اقتدار و به رسمیت شناخته شدن، به سرمایه فرهنگی و داشتن ارزش‌هایی که به عزت‌نفس کمک می‌کند نیاز دارد [۴] و این همان مبارزه بر سر تصاحب سرمایه علمی است که بر به رسمیت شناختن توسط هم‌تایان در فعالیت‌های علمی متمرکز است. از طرف دیگر، مقام و شأن «علم» و نگرش‌ها، ارزش‌ها، تمایلات و مسائل مرتبط با آن، از جمله موضوعات مهم در ساختارهای میدان دانشگاهی جهان است که به ابزاری قدرتمند برای شکل دادن به سرمایه‌های علمی تبدیل شده است.

این در حالی است که مطالعات جامعه‌شناسی و فلسفی مرتبط با معرفت علمی، نشان‌دهنده این هستند که علم و به تبع آن سرمایه علمی در فرایند شکل‌گیری و پیشرفت خود با مسائل و چالش‌هایی به‌خصوص در نهادهای دانشگاهی، روبرو شده، به نحوی که فقدان آشنایی کافی با فلسفه و تاریخ علم، دگرآیینی علم و بازتولید گفتمان‌های علمی فاقد کفایت یا منسوخ شده، زمینه‌محور و مسئله‌محور نبودن تولیدات علمی دانشگاه و انتقال آداب و رسوم غیر علمی به سایر کنشگران [۵-۸] رقابت روبه‌رشد و ناسالم کنشگران علمی برای انتشار یافته‌های پژوهشی [۹ و ۱۰]؛ ساده‌انگاری در برخورد با پدیده‌ها و ارزشیابی شکلی فعالیت‌های علمی و پژوهشی [۵ و ۱۱]؛ سیطره فرمالیسم و شمارش مقالات بر

^۱ Field

مهارت‌های اجتماعی، و منابع نمادین و مادی لازم برای دانشمندان است تا به رسمیت شناختن دانشمندان دیگر دست یابند. در واقع مفهوم سرمایه علمی، شکل خاصی از سرمایه نمادین است و بر اساس چارچوب بوردیو، هدف اصلی در آن رقابت بین دانشمندان است.

بنابراین، با توجه به نکات مطرح شده در خصوص اهمیت سرمایه علمی و مرتبط بودن آن با ماهیت و مناسبات علم در محیط‌های دانشگاهی از یکسو و مبهم و نامشخص بودن این سرمایه و ابعاد آن در دانشگاه‌های کشور از سوی دیگر، در این پژوهش قصد بر آن است که از طریق موردتوجه قرار دادن دیدگاه جامعه‌شناختی پیر بوردیو، علاوه بر تشریح مفهومی سرمایه علمی و ابعاد آن در محیط دانشگاهی، به تبیین درک کنشگران دانشگاهی (مورد مطالعه: دانشگاه شهید بهشتی) از سرمایه علمی بپردازد تا مشخص شود که کنشگران دانشگاهی، چه تعریفی از سرمایه علمی دارند؟ از دیدگاه آنان سرمایه علمی در محیط دانشگاهی دارای چه ویژگی‌هایی است؟ و در نهایت پیامدهای سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاهی کدامند؟

۲- سرمایه

سرمایه^۱، یکی از مفاهیم اصلی بوردیو است که برگرفته از نظریات مارکس بوده و تغییری اساسی در آن داده شده است. در واقع برخلاف دیدگاه مارکس که در آن سرمایه به عنوان تملک ابزارهای تولید و ثروت و دارایی تلقی شده؛ طبق دیدگاه بوردیو، تنها سرمایه اقتصادی به معنای سرمایه تولیدی و مالی است و در کنار آن باید از انواع دیگر سرمایه سخن گفت؛ به طوری که حضور در دانشگاه و میدان دانشگاهی می تواند منجر به انباشت سرمایه‌های مختلف همچون سرمایه های اجتماعی، فرهنگی، نمادین و علمی شود.

۱-۲ سرمایه اقتصادی

این سرمایه تشابه زیادی با مفهوم سرمایه کارل مارکس دارد و شامل سرمایه تولیدی و سرمایه‌های مالی و دارایی‌های گوناگون است.

سرمایه اقتصادی ریشه در انواع دیگر سرمایه دارد و در واقع، اشکال اقتصادی در سرمایه‌های دیگر، تغییر شکل می‌یابد. به

رسمیت شناختن (بازشناسی یا اعتباری) به دست می‌آورد که از مجموعه همکاران-رقبای درون آن میدان وجود دارد.

جلیلی و همکاران [۲۲] در مطالعه خود با عنوان «بررسی وضعیت اجتماع علمی استادان علوم اجتماعی شهر تهران (با اتکا بر نظریه میدان بوردیو)» به این نتیجه رسیدند که میزان سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی به مثابه دو مؤلفه سازنده اجتماع علمی رشته جامعه‌شناسی از وضعیت نسبتاً خوبی برخوردار است و بین این دو مؤلفه و سرمایه علمی همبستگی مثبت وجود دارد.

آرچر و همکاران [۲۳] در پژوهش خود با عنوان «سرمایه علمی: استدلال منطقی، متدولوژیک و تجربی برای گسترش مفهوم سرمایه بوردیویی، فراتر از هنر» به این نتیجه رسیدند که سرمایه علمی راهی برای مفهوم‌سازی اشکال مرتبط با علم از میان سرمایه‌های اجتماعی و فرهنگی، به‌ویژه آن دسته از اشکالی است که توانایی تأثیرگذاری بر مشارکت علمی آینده و هویت علمی دانشجویان را دارد.

ایلین [۲۴] در مقاله‌ای با عنوان «سرمایه نمادین» به این نتایج دست‌یافت که سرمایه نمادین، ریشه در دیگر اشکال سرمایه یعنی سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دارد. همچنین، این مفهوم از دیدگاهی به چگونگی تلاش سازمان‌ها برای موضع‌گیری در موقعیت‌های مختلف که در آن‌ها انواع مختلف سرمایه مورد قدردانی قرار می‌گیرند، اشاره می‌کند و در محیطی مانند دانشگاه، سلسله‌مراتب متفاوت از نظر تحصیلات و تولیدات علمی ایجاد می‌کند.

بوردیو و وگنت [۲۵] در پژوهشی که با عنوان «سرمایه نمادین و طبقات اجتماعی» انجام داده‌اند به این نتایج دست‌یافتند که هر سرمایه‌ای به محض شناخته شدن، یک خشونت نمادین اعمال می‌کند؛ یعنی در حقیقت خود را به عنوان یک مرجع برای شناسایی تحمیل می‌کند. در این میان در محیط‌های علمی، علائم رسماً شناخته شده و ایجادکننده تمایز، گواهینامه‌های کاریزمایی مانند عناوین یا مدارک تحصیلی، از جمله مؤلفه‌های سرمایه نمادین محسوب می‌شوند.

یافته‌های پژوهش پانوفسکی [۳] با عنوان «تجزیه و تحلیل میدان و علوم میان‌رشته‌ای: تبادل سرمایه علمی در رفتار» نشان داده که سرمایه علمی ترکیبی از تخصص علمی،

^۱ Capital

محسوب می‌شود؛ این نوع از سرمایه همچون راهبردی است که طی آن، روشنفکران و هنرمندان تلاش می‌کنند تا به رسمیت شناختن ارزش‌های خود را بر دیگران تحمیل کنند. همچنین در محیط‌های علمی، علائم رسماً شناخته‌شده و ایجادکننده تمایز، گواهینامه‌های کاریزمایی مانند عناوین یا مدارک تحصیلی و مراسمی که بیانگر موقعیت اجتماعی فرد و شناخت جمعی اوست، از جمله مؤلفه‌های سرمایه نمادین محسوب می‌شوند [۲۵].

۲-۵ سرمایه علمی

«سرمایه علمی به‌مثابه نوعی سرمایه نمادین به رسمیت شناختن است که عاملان درگیر در حوزه علمی و از این‌رو برخوردار از مقوله‌های خاص ادراکی انجام می‌دهند، مقوله‌هایی که عاملان را قادر می‌سازد که تمایزات مناسب را ایجاد کنند. این ادراک متمایزکننده^۴، فقط در اختیار کسانی است که سرمایه فرهنگی جذب‌شده کافی داشته باشند» [۶]. به‌عبارت‌دیگر، «سرمایه علمی به‌عنوان سرمایه نمادینی محسوب می‌شود که بر پایه‌ی شأن و مقام دانشگاه محل تحصیل فرد، اساتید یا منابع و مآخذ فرد، عضویت فرد در هیئت تحریریه‌ی معتبر و مشهور یا شوراهای و انجمن‌ها و نهادهای معتبر علمی، استوار است» [۱۸].

بدین ترتیب، سرمایه علمی در یک میدان دانشگاهی، از یک‌طرف می‌تواند توسط راهبردهای سازمانی و به‌صورت نهادی منجر به اقتدار و اعتبار علمی شود و از طرف دیگر، از طریق به رسمیت شناخته شدن توسط کنشگران، منزلت علمی، صلاحیت علمی و شهرت علمی را در میان صاحبان قدرت میدان دانشگاهی ایجاد کند.

از دیدگاه گادس^۵ و همکاران [۲۷]، سرمایه علمی شامل ابعاد زیر می‌شود:

۱. سواد علمی: دانش در مورد علم و چگونگی کار علم، که همچنین شامل اعتماد و احساسات نسبت به علم می‌شود؛
۲. نگرش‌ها، ارزش‌ها و تمایلات مرتبط به علم؛
۳. صلاحیت و مهارت‌های علمی در خصوص انتقال علم؛

عبارتی در تمامی انواع سرمایه‌ها، اصل بقای انرژی و مبادله و کسب سود، همچون سرمایه اقتصادی مطرح است و هرکدام به شکل متفاوتی هزینه‌ای را متقبل می‌شوند [۲].

۲-۲ سرمایه فرهنگی

بورديو سرمایه فرهنگی را انواع گوناگونی از دانش، صلاحیت و گرایش‌های فرهنگی می‌داند که دارای سه بعد اصلی زیر است [۲].

الف) سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته^۱: این نوع سرمایه به‌عنوان «تمایلات پایدار ذهن و جسم» تعریف می‌شود و انباشت سرمایه فرهنگی در این نوع شکل می‌گیرد. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته به عبارتی شامل انتقال سبک‌ها، روش‌ها و سلاقی فرهنگی از والدین به فرزندان است

ب) سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته^۲: این نوع سرمایه به شکل کالاهای فرهنگی (عکس، کتاب، آثار و نوشته‌ها) است که در آن درک و فهم از تئوری‌ها یا انتقاد از نظریه‌ها و مسئله‌ها وجود دارد. این نوع سرمایه به‌عنوان سلاحی در مبارزات اجتماعی برای کسب سود و قدرت محسوب می‌شود

ج) سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده^۳: این نوع از سرمایه فرهنگی به صورت نهادی یعنی آنچه که توسط نهادها ضمانت اجرایی می‌یابد (مثل عناوین و گواهینامه‌ها و مدارک تحصیلی) خود را نشان می‌دهد [۲۶].

۲-۳ سرمایه اجتماعی

سومین شکل سرمایه، سرمایه اجتماعی است. این نوع سرمایه «مجموعه‌ای از منابع واقعی یا بالقوه است که شبکه‌ی پایداری از روابط کم‌ویش نهادینه‌شده برای آشنایی و شناخت متقابل اعضای یک گروه را فراهم می‌کند و به‌عنوان پشتوانه و اعتباری برای عضویت در یک گروه اجتماعی محسوب می‌شود. حجم سرمایه اجتماعی بستگی به اندازه شبکه ارتباطاتی دارد که به‌طور مؤثر آن‌ها را هدایت می‌کند و به حجم سرمایه (اقتصادی، فرهنگی یا نمادین) متصل است [۲].

۲-۴ سرمایه نمادین

از نظر پیر بورديو [۲] سرمایه نمادین به‌عنوان یک ظرفیت شناختی اجتماعی و یک صلاحیت قانونی چه در موضوعات فرهنگی، هنری و چه در مسائل اقتصادی و اجتماعی

⁴ Diacritical
⁵ Godes

¹ Embodied
² Objectified
³ Institutionalized

اکتشاف، مقایسه و تغییرات رخ داده در دانش است و به‌عنوان یک ابزار بازتابنده برای کمک به درک تأثیرات مؤثر بر مشارکت یک فرد جوان در علم است.

۶. سرمایه علمی ثابت است: سرمایه علمی ثابت نیست و همچون سرمایه‌های دیگر در طول زمان تغییر خواهد کرد و به بافت و زمینه‌ای که در آن قرار می‌گیرد بستگی دارد.

۷. رویکرد سرمایه علمی تنها برای گروه‌های اجتماعی خاص و برخی دانشجویان مفید است: یافته‌های معلمانی که رویکرد سرمایه علمی را با گروه‌های مختلف از دانش‌آموزان (از نظر امتیازات اجتماعی، نمرات و...) اتخاذ کرده‌اند، نشان می‌دهد که سرمایه علمی می‌تواند برای همه جوانان و معلمان مفید باشد.

همچنین «اصول کلیدی برای اتخاذ رویکرد سرمایه علمی

به شرح زیر است: [۱۹]

- تأمل‌پذیری: یک رویکرد سرمایه علمی در مورد تغییر در مجموعه ذهنی و پدافروزی است و به منابع یا فعالیت‌ها کاهش نمی‌یابد.
- جامعیت: یک رویکرد سرمایه علمی به معنای شناخت و پرداختن به همه ابعاد کلیدی سرمایه علمی است.
- همه‌جانبه‌نگری و ساختارگرایی: یک رویکرد سرمایه علمی نیازمند شناخت و توجه به سیستم‌ها، مؤسسات، مناطق و شرایطی است که جوانان در آن زندگی می‌کنند.
- تنوع: یک رویکرد سرمایه علمی مستلزم درک پیچیدگی مفهوم و مسائل مربوط به آن است. سرمایه علمی به دنبال درک مسائل است و تنها بر روی ارزیابی کمی تمرکز نمی‌کند.
- توجه اساسی به عدالت اجتماعی: یکی از رویکردهای سرمایه علمی، تلاش برای درک، شناسایی و نظارت بر چالش نابرابری است؛ این به معنی تشخیص اهمیت قدرت و چگونگی تداوم نابرابری در جامعه است. رویکرد سرمایه علمی در درجه اول مربوط به کمک برای دستیابی افراد و جوامع متنوع به فرصت‌های زندگی بهبودیافته است.
- مشارکتی و واقع‌گرایانه: ساخت سرمایه علمی یک تلاش چالش‌برانگیز و پیچیده است. این بدان معنی است که بهبود مشارکت علمی مستلزم تغییرات و

۴. مصرف رسانه علمی: حوزه‌ای که فراگیران در آن درگیر رسانه‌های مربوط به علوم از جمله تلویزیون، کتاب، مجله و محتوای اینترنتی می‌شوند.

۵. مشارکت در زمینه‌های یادگیری علوم دانشگاهی: چگونه یک دانشجو در زمینه‌های یادگیری علوم غیررسمی مشارکت می‌کند، مانند موزه‌های علمی، باشگاه‌های علمی و نمایشگاه‌های علمی؛

۶. مهارت، دانش و صلاحیت علمی خانواده؛

۷. شناختن افراد در نقشه‌ای مرتبط با علم.

برخی از تصورات غلط در مورد مفهوم سرمایه علمی عبارت‌اند از: [۱۹]

۱. سرمایه علمی همان سواد علمی^۱ است: سواد علمی (دانش، مهارت‌ها و درک علم) بخش مهمی از سرمایه علمی است؛ اما سرمایه علمی نیز شامل فعالیت‌هایی که انجام می‌دهید، کسانی که می‌شناسید و ارزش‌های خانواده شما نیز هست

۲. سرمایه علمی همان سرمایه فرهنگی است: نمی‌توان گفت همیشه دانشجویانی که سرمایه فرهنگی بالایی دارند، از سرمایه علمی بالایی برخوردارند، چراکه ممکن است یک دانشجوی محروم از طبقه اجتماعی و فرهنگی برتر، بسته به دانش خود از سرمایه علمی بالایی برخوردار باشد.

۳. سرمایه علمی تنها عامل اصلی مؤثر بر آرمان‌های علمی و مشارکت در علم است: سرمایه علمی عامل مهمی است که بر تمایلات علم و مشارکت در علم تأثیر می‌گذارد، اما تنها عامل نیست و به‌تنهایی عمل نمی‌کند. عوامل متعدد دیگر از جمله جنسیت، قومیت، معلمان، عوامل نظام‌مند آموزشی، مسائل بازنمایی و فرهنگ علم و غیره بر تمایلات و مشارکت‌های علمی تأثیرگذارند.

۴. اندازه‌گیری سرمایه علمی آسان است: پیچیدگی مفهوم سرمایه علمی، اندازه‌گیری آسان و سریع آن را انکار می‌کند؛ اندازه‌گیری سرمایه علمی با روش کمی و به همراه زیرمجموعه‌ای از این سؤالات (برای مثال از طریق یک نظرسنجی و پرسشنامه کوتاه) معنی‌دار نخواهد بود.

۵. ارزش اصلی سرمایه علمی به‌عنوان «ابزار» کمی برای اندازه‌گیری تغییرات است: سرمایه علمی روشی برای

^۱ Science literacy

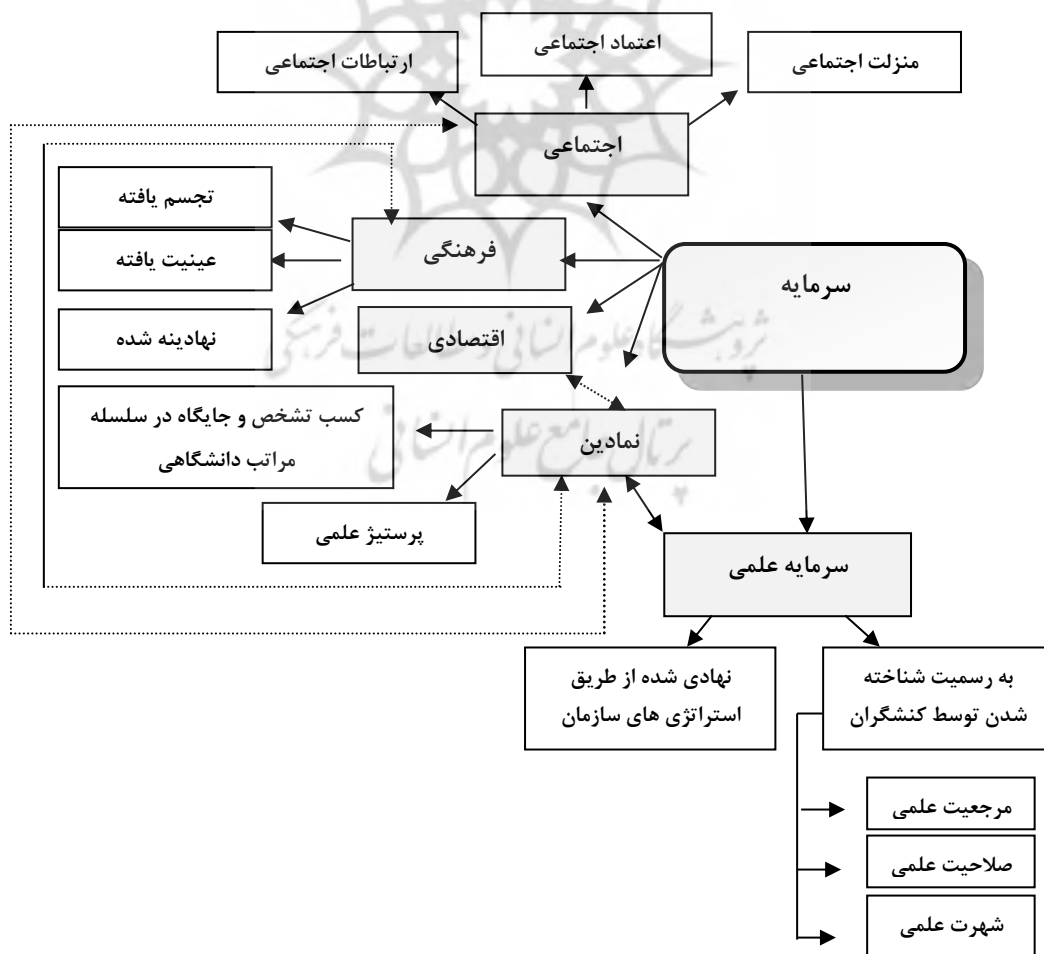
دارد و کنشگران از طریق این سرمایه می‌توانند در زمینه‌های مختلف اجتماعی ارزش‌آفرینی کنند؛ در حقیقت بهره‌برداری از سرمایه اجتماعی باعث بهبود و جایگاه اجتماعی کنشگران در زمینه‌های متفاوت می‌شود.

در این میان، سرمایه فرهنگی به عنوان مجموعه‌ای از سبک‌ها، روش‌ها و سلاقی فرهنگی که فرد برای حفظ یا کسب جایگاه و موقعیت اجتماعی خود در میدان دانشگاهی از آن استفاده می‌کند در سه شکل تجسم یافته، عینیت یافته و نهادینه شده، تبلور عینی پیدا می‌کند.

در کنار این سه نوع سرمایه، سرمایه نمادینی وجود دارد که به عبارتی می‌توان گفت هر سه نوع سرمایه دیگر (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) را در برمی‌گیرد و شکلی از قدرت است که به‌عنوان تقاضای مشروع برای کسب تشخص و جایگاه در سلسله‌مراتب دانشگاهی، احترام و پرستیژ علمی از طرف سایر عاملان دانشگاهی مشاهده می‌شود.

چالش‌هایی برای کل بوم‌سازگان است و تنها یک رویکرد یا ذی‌نفع نمی‌تواند جهان را به‌تنهایی تغییر دهد. درواقع با توجه به دیدگاه جامعه‌شناختی پیر بوردیو [۲] اشکال سرمایه در یک میدان دانشگاهی را می‌توان به‌صورت شکل ۱ نمایش داد.

با توجه به دیدگاه بوردیو در خصوص انواع سرمایه، باید گفت او یک مفهوم چندوجهی از سرمایه را ارائه می‌دهد که امکان بازنمایی مناسب‌تری از ساختارها و نظام روابط در فضای اجتماعی را نشان می‌دهد و به‌هرروی، موقعیت کنشگران در میدان وابسته به مقدار و نوع سرمایه‌ای که است در اختیاردارند؛ درواقع حضور در دانشگاه و میدان دانشگاهی می‌تواند منجر به انباشت سرمایه‌های مختلف همچون سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و علمی شود؛ به طوری که در این میدان، سرمایه اجتماعی به منابعی مانند ارتباطات و شبکه‌های اجتماعی، کسب اعتماد و منزلت اجتماعی اشاره

شکل ۱) اشکال خاص سرمایه در میدان دانشگاهی

بهشتی در خصوص مؤلفه‌های سرمایه علمی و وضعیت آن‌ها از لحاظ ایدئولوژی و قدرت حاکم و عوامل جامعه‌شناختی، تاریخی، فرهنگی و محیطی مؤثر بر دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی پرداخته شده است.

همچنین در این پژوهش از روش تحلیل گفتمان انتقادی^۲ فرکلاف جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم‌افزار Atlas.ti استفاده شده است.

در جمع‌بندی می‌توان مراحل فوق را در دو مرحله کلی کدگذاری و تحلیل به شرح زیر بیان نمود:

الف. کدگذاری

۱. ابتدا محتوای مصاحبه‌ها و یادداشت‌های میدانی به شکل متن پیاده‌سازی شده تایپ شدند.

۲. سپس قطعه‌های محتوایی برخوردار از عناصر و پیام‌های مرتبط با سؤالات اصلی پژوهش مورد دسته‌بندی قرار گرفتند.

۳. در مرحله بعد، مفاهیم مرتبط با وضعیت سرمایه علمی در دانشگاه شهید بهشتی با توجه به یادداشت‌های میدانی و شواهد گفتاری کنشگران، استخراج شدند.

ب) تحلیل

۴. در گام انتهایی نیز، تمام مفاهیم استخراج‌شده از شواهد گفتاری در خصوص وضعیت سرمایه علمی در دانشگاه شهید بهشتی که دارای واحدهای معنایی مشابهی بودند، مورد دسته‌بندی و تحلیل قرار گرفتند.

۴- یافته‌های پژوهش

در ادامه، یافته‌های حاصل از گردآوری و تحلیل داده‌ها و اطلاعات به دست آمده، به تفکیک هرکدام از سؤالات پژوهشی مورد بررسی قرار می‌گیرد:

۴-۱ تحلیل یافته‌های مربوط به سؤال اول پژوهش؛ تعریف سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی چیست؟

با تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، «تعریف سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی در دو مقوله اصلی قرار گرفتند که در جدول ۱ مفاهیم، زیر مقوله‌ها و مقوله‌های اصلی مرتبط با «تعریف سرمایه علمی» آورده شده است.

در یک میدان دانشگاهی، سرمایه علمی نوع خاصی از سرمایه نمادین است و مبتنی بر به رسمیت شناختن (بازشناسی یا اعتباری) توسط سایر کنشگران است؛ این شکل از سرمایه، ترکیبی از تخصص علمی، مهارت‌های اجتماعی، و منابع نمادین و مادی لازم برای دانشمندان است تا به اعتماد یا اطمینان توسط سایر کنشگران دست یابند. از طرف دیگر، کنشگران میدان دانشگاهی که از مهم‌ترین عاملان این میدان محسوب می‌شوند با به رسمیت شناختن سرمایه علمی منجر به شکل‌گیری مرجعیت، صلاحیت و شهرت علمی در میان بازیکنان دارای قدرت و سلطه می‌شوند.

۳- روش پژوهش

در این پژوهش، برای شناسایی ادراکات کنشگران از مؤلفه‌های سرمایه علمی و تحلیل دیدگاه آنان از ابعاد سرمایه علمی در دانشگاه شهید بهشتی، از روش تحقیق کیفی با رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی مبتنی بر نظریه نورمن فرکلاف^۱ استفاده شده است.

مشارکت‌کنندگان تحقیق حاضر، کنشگران دانشگاه شهید بهشتی شامل مدیران، کارکنان، اعضای هیئت علمی، دانشجویان و دانش‌آموختگان است که با بهره‌گیری از «نمونه‌گیری هدفمند»، ۵۶ نفر از کنشگران دانشگاه شهید بهشتی به عنوان نمونه پژوهش، انتخاب شدند.

در این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی فرکلاف، متن مصاحبه‌های پیاده‌سازی شده و به عبارتی گفتمان‌های کنشگران دانشگاه شهید بهشتی در خصوص «ابعاد سرمایه علمی در دانشگاه شهید بهشتی» در سه سطح زیر بررسی شده‌اند:

۱. سطح توصیف: توصیف مفهوم سرمایه علمی و مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آن از یکسو و توصیف نتایج و پیامدهای حاصل از آن از سوی دیگر از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی
۲. سطح تفسیر: در این سطح، استنتاج یافته‌ها بر مبنای تحلیل متن مصاحبه‌ها (آنچه در سطح توصیف بیان شده است) و کدگذاری و مقوله‌بندی شواهد گفتاری، صورت گرفته است.
۳. سطح تبیین: در این مرحله از طریق مصاحبه با خبرگان و متخصصان، به تبیین و شرح دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید

² Critical discourse analysis

¹ Norman Fairclough

جدول ۱) کدگذاری مرتبط با تعریف سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی

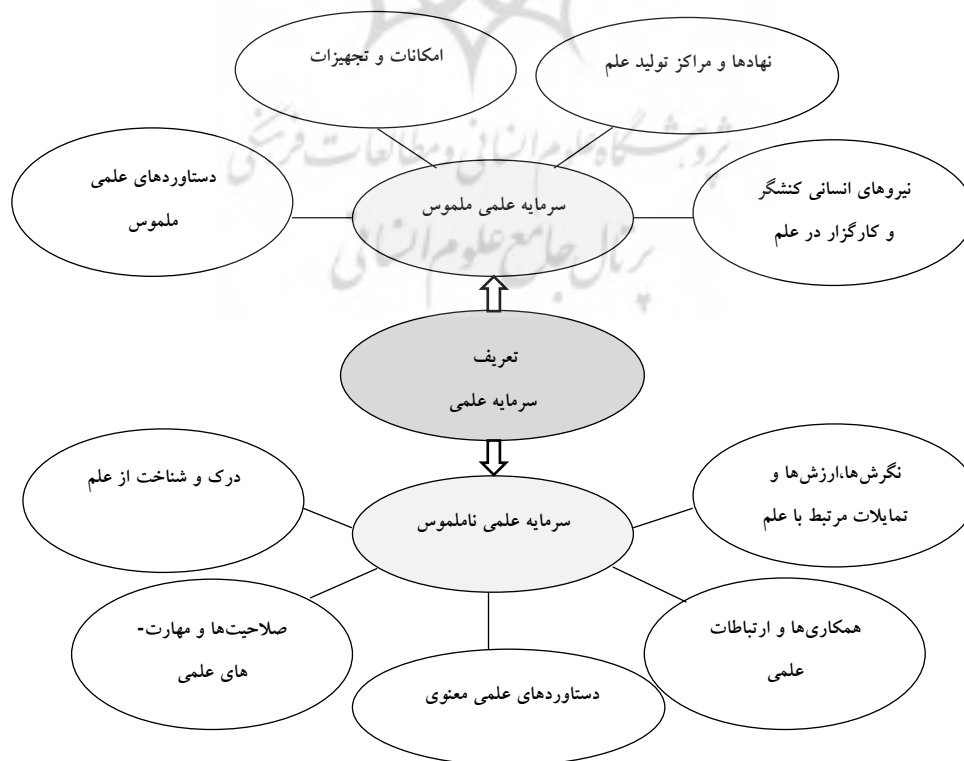
مقوله‌های اصلی	زیر مقوله‌ها	مفاهیم یا کدهای باز	
سرمایه علمی ملموس	امکانات و تجهیزات	سایت و مکان مطالعه	
		کتاب‌ها، جزوات و کتابخانه	
		آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و فضاهای تشکیلاتی	
		امکانات مادی، مالی و ساختار فراهم شده برای تولید علم	
		منابع الکترونیکی و زیرساخت‌های فناوری	
	نیروهای انسانی کنشگر و کارگزار در علم	اعضای هیئت علمی ماهر در حوزه‌ی آموزش و پژوهش	
		دانشجویان خبره در حوزه آموزش و پژوهش	
		کارکنان به‌عنوان سرمایه علمی پنهان دانشگاه	
		افراد زبده و باتجربه در صنعت	
		افراد دارای تجارب ناب در مرزهای دانش	
		اندیشمندان و نظریه‌پردازان علمی در جامعه دانشگاهی	
		افراد سرشناس و چهره‌های ماندگار در دانشگاه	
		افراد برجسته و شناخته شده از لحاظ علمی و رسانه‌ای	
		شخصیت‌های برجسته از لحاظ علمی - اجرایی	
		نخبگان علمی یک دانشگاه	
	نهادهای و مراکز تولید علم	دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های علمی	
		پژوهشکده‌ها و پژوهشگاه‌ها	
		انجمن‌های علمی و تشکل‌های دانشجویی	
		نهادهای علمی بین‌المللی	
		پارک‌های علم و فناوری	
	دستاوردهای علمی ملموس	سرمایه دارای ارزش افزوده بر دانش و تولیدات علمی قبلی	
		فرآورده‌ها، برندهاها و برآیند تولیدات علمی دانشگاه	
		آثار برجسته علمی مورد ارجاع برای سایر پژوهشگران	
		مدارک علمی غیردانشگاهی	
		مدارک تحصیلی افراد	
	سرمایه علمی ناملموس	نگرش‌ها، ارزش‌ها و تمایلات مرتبط با علم	رقابت و تمایل به کسب قدرت در حوزه‌ی تولید علم
			منش و خلقیات علم محور
			جایگاه و اعتبار دانشگاه در جامعه
			پارادایم و اندیشه ذهنی نسبت به حوزه علم
			ارزش‌ها، هنجارها و باورهای موجود نسب به علم
		درک و شناخت از علم	تجربه و دانسته‌های علمی فرد
			ظرفیت‌های فکر افزاری افراد
شناخت تولید شده در هنگام انطباق ذهن با واقعیت‌های محیطی			
آنباشت معرفتی و تجربه‌های عمیق فرهیختگان و اندیشه‌ورزان			
همکاری‌ها و ارتباطات علمی		مشارکت‌های پژوهشی اساتید و دانشجویان	
		مناسبات و ارتباطات علمی دانشجویان با یکدیگر	
		گفتمان‌ها و تعاملات علمی بین کارکنان و دانشجویان	
		همکاری‌های علمی اساتید با یکدیگر	
		حلقه‌های فکری و اجتماعات علمی هم‌افزا در دانشگاه	
		قدرت، توانایی و ظرفیت حاصل از علم و دانش	

	صلاحیت‌ها و مهارت‌های علمی	استعدادهای بالقوه و شناسایی شده افراد در مسیر آموزش و پژوهش دانشگاهی
		سابقه علمی (آموزشی و پژوهشی) افراد
		اخلاق حرفه‌ای افراد
		سواد علمی و آشنایی با پدیده‌های علمی
		برند و اسم دانشگاه
	دستاوردهای علمی معنوی و ناملموس	قدرت و اعتبار کسب شده از طریق علم
		مجموع شناخت ایجاد شده توسط کنشگران دانشگاهی
		مرجعیت علمی کنشگران دخیل در میدان علمی
		افتخار و اعتبار علمی به‌عنوان سرمایه علمی نامشهود و معنوی
		سرمایه فکری به‌عنوان یک مؤلفه سرمایه علمی
دارایی‌های بالقوه و نامشهود در افراد توانمند از لحاظ علمی		

همان‌طور که ذکر شد، تحلیل داده‌های سؤال اول پژوهش، منجر به شناسایی دو مقوله‌ی اصلی شد که نشان‌دهنده تعریف کنشگران دانشگاه شهید بهشتی از مفهوم سرمایه علمی است؛ این دو مقوله با عناوین «سرمایه علمی ملموس» و «سرمایه علمی ناملموس»، نام‌گذاری و در قالب شکل ۲، نمایش داده شده‌اند؛ در ادامه هر یک از این مقوله‌های اصلی توضیح داده می‌شوند و به‌منظور حمایت و پشتیبانی از آن‌ها نیز به قسمت‌هایی از متن مصاحبه‌ها اشاره می‌شود و نمونه‌ای از شواهد گفتاری آورده می‌شوند.

❖ سرمایه علمی ملموس

طبق این مقوله، سرمایه‌های علمی، افراد و منابعی هستند که «علم» در آن‌ها به‌عنوان یک سرمایه و دارایی محسوس و قابل‌لمس محسوب می‌شود و از طریق آن، افراد می‌توانند قدرت، اعتبار، احترام و منزلت اجتماعی کسب کنند؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

شکل ۲) تعریف سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاهی

چی؟ وقتی آن سرمایه مادی یا سرمایه فیزیکی مثل خانه یا ماشین رو دارید، به شما قدرت می‌دهد. یعنی راحت می‌تونید، استراحت کنید، مسافرت راحت می‌روید، راحت خرید می‌کنید. معادل همین را در علم در نظر بگیرید. مثلاً وقتی شما دانشمند هستید حرفت را احتمالاً راحت می‌شنوند. یعنی مثلاً یک پلیس هم به شما مراجعه کند، بگویند من عضو هیئت علمی یا پروفیسور دانشگاهم، خوب قطعاً مجازات کمتری می‌شوید، چون این قدرت برای همان علم شماست»

برحسب این دیدگاه، قدرت، توانایی و ظرفیت حاصل از علم و دانش و همچنین، دارایی‌های بالقوه و نامشهود در افراد توانمند از لحاظ علمی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه علمی محسوب می‌شود؛ در تأیید این دیدگاه، به شاهد گفتاری دیگری، اشاره می‌شود:

مصاحبه‌شونده شماره ۲۴: «من حقیقت، فکر می‌کنم کلیه دستاوردهای علمی، مادی و معنوی اجتماع دانشگاه را شاید بتوانیم اسمش رو سرمایه علمی بگذاریم. حالا بعضی‌هایش را ما می‌بینیم در قالب یک کتاب، مقاله، یک اختراع شاید یا یک ماده اکتشافی؛ ولی خیلی‌هاشون هم اصلاً مشخص نمی‌شن و قضیه‌اش معنویه، یعنی افتخاریه برای یک فرد، یا یک اجتماع علمی؛»

بر اساس این شاهد گفتاری، قدرت، افتخار و اعتبار کسب‌شده از طریق علم و فعالیت‌های علمی، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه علمی نامشهود و معنوی، به‌شمار می‌آید؛ در واقع سرمایه‌ی علمی معنوی، به‌مثابه دارایی‌ها و دستاوردهای نامشهود در افراد و اجتماعات علمی است؛

۴-۲ تحلیل و یافته‌های مربوط به سؤال دوم پژوهش؛ ویژگی‌های سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، کدامند؟

با تحلیل محتوای مصاحبه‌ها، «ویژگی‌های سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی در ۳ مقوله اصلی قرار گرفتند. در جدول ۲ به مفاهیم، زیر مقوله‌ها و مقوله‌های اصلی مرتبط با «ویژگی‌های سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، اشاره شده است.

مصاحبه‌شونده شماره ۳: «چه از لحاظ علمی و چه از لحاظ رسانه‌ای، برخی افراد برجسته هستند و سرمایه محسوب می‌شوند برای دانشگاه، یا کارهای علمی که از دانشگاه منتشر میشه، چه مقالات اساتید و دانشجویان، چه مثلاً کارهای علمی برجسته‌ای که اساتید دانشگاه ما نوشتند، مثلاً کتابی که در هر حوزه‌ای رفرنس است. این به نظرم همون سرمایه علمی است.»

طبق دیدگاه این مصاحبه‌شونده، افراد برجسته و شناخته‌شده از لحاظ علمی و رسانه‌ای و همچنین آثار برجسته علمی مورد ارجاع برای سایر پژوهشگران به‌عنوان سرمایه‌های علمی ملموس یک دانشگاه به‌شمار می‌آیند.

مصاحبه‌شونده شماره ۳۵: «به نظرم سرمایه علمی، اون دانشمند یا استادی است که برحسب شرایطی که در آن قرار گرفته، می‌تونه منشأ یک تحول باشه؛ حالا این تحول می‌تونه مثلاً ایجاد یک نظریه‌ای باشه، یا تأثیر گذاشتن روی یک جریانی باشه؛ سرمایه علمی، افرادی هستند که یک تحولی در جامعه ایجاد کردند و ایشون رو به‌عنوان یک مرجع می‌شناسند.»

درواقع، طبق این مقوله، سرمایه علمی شامل نیروهای انسانی کنشگر و کارگزار در علم، همچون اندیشمندان و نظریه پردازان مجرب در حوزه علم، افراد سرشناس و برجسته از لحاظ علمی و نیروهای انسانی توانمند و تأثیرگذار در اعتبار و مرجعیت علمی دانشگاه است؛ همچنین سایر منابع، امکانات و تجهیزات علمی و دستاوردها و تولیدات علمی دارای ارزش افزوده نیز، جزء سرمایه‌های علمی مشهود و ملموس محسوب می‌شود.

❖ سرمایه علمی ناملموس

طبق این مقوله، سرمایه علمی تنها شامل نیروهای انسانی کنشگر در علم، منابع، امکانات و تجهیزات و تولیدات علمی نیست، بلکه علاوه بر سرمایه مادی و ملموس، یک نوع سرمایه ناملموس به‌شمار می‌آید که دارای تأثیر بر ذهنیت افراد و تحول در جامعه است؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۲۲: «سرمایه علمی، آن قدرت و توان یا آن ظرفیتی است که علم برای ما ایجاد می‌کند. مثلاً

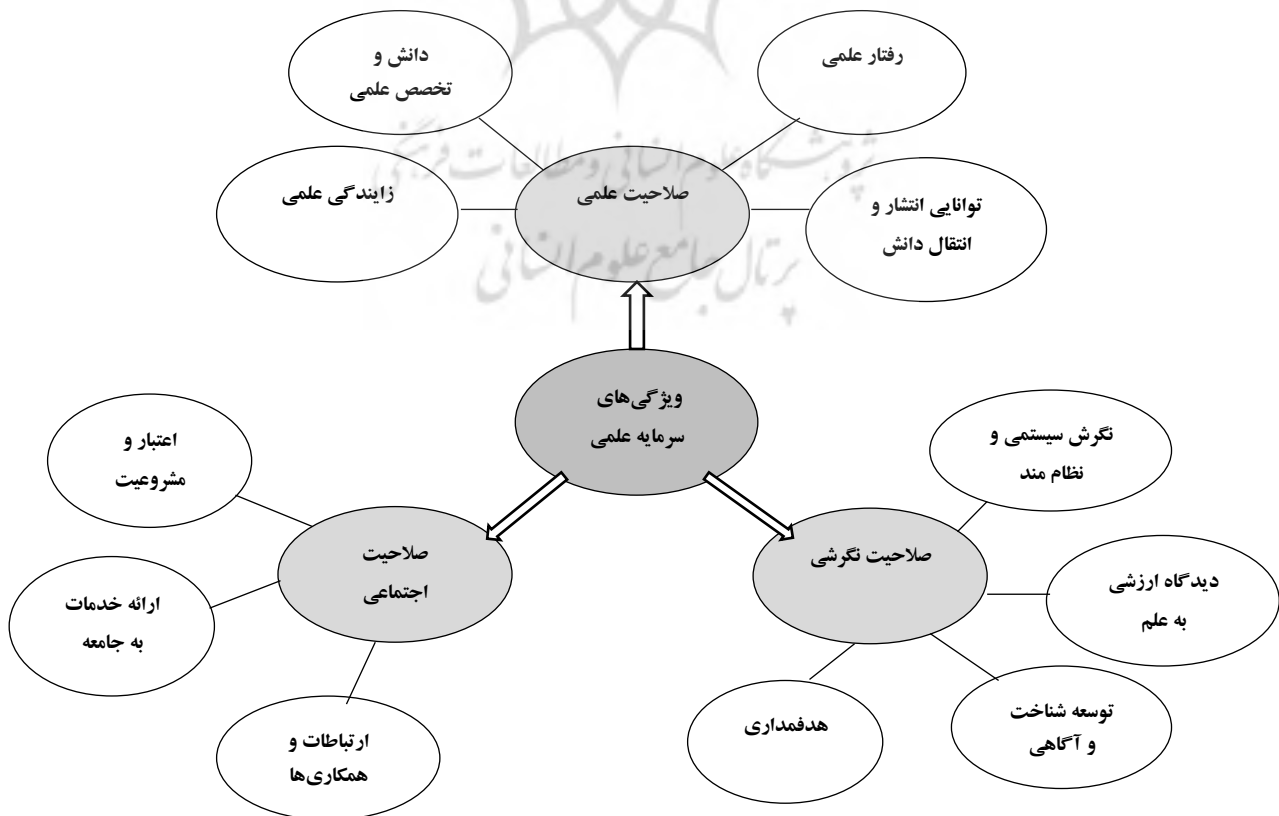
جدول ۲) کدگذاری مرتبط با «ویژگی های سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی

مقوله های اصلی	زیر مقوله ها	مفاهیم یا کدهای باز
صلاحیت علمی	زاینده گی علمی	ارزش افزودگی و فقدان انباشتگی
		ایجادکننده چرخه های فعال دانشی
		ایجادکننده چرخه های فعال دانشی
		تمرکز بر پویایی علم و تحرک و رشد روبه جلو
		به روز بودن در علم و مباحث علمی
	دانش و تخصص علمی	واسطه تولیدات علمی دیگر
		ماهر از لحاظ پژوهشی و آموزش فرای منابع درسی
		برخوردار از قدرت تبیین و استدلال علمی به جای قدرت جایگاه و مقام
		دارای سواد علمی و آشنا با پدیده های علمی
	رفتار علمی	زبده، متخصص و باتجربه در صنعت و رشته تخصصی خود
		متعهد و وفادار به تعیین سرنوشت دانشگاه
		دارای آزادی علمی و بدون سوگیری و تعصب در علم
		برخوردار از روحیه انتقادپذیری در انجام فعالیت های علمی
		حرکت در مسیر علمی با اتکاء بر تجربه، پشتکار و تلاش شخصی
		دسترس پذیری
		استقلال و انسجام در تفکرات علمی
		رواج کنشگری علمی
		تواضع، فروتنی و عدم ایجاد تمایز بین دیدگاه خود و دیگران
		توانمند در انتقال یافته های علوم تخصصی به زبان جامعه
	توانایی انتشار و انتقال دانش	علم قابل انتقال به شغل
انتشار دانش در سطح وسیع و گسترده		
صلاحیت اجتماعی	اعتبار و مشروعیت	منزلت اجتماعی در محافل و مناسبات علمی
		به رسمیت شناخته شدن در میان کنشگران علمی
		مرجعیت یافتن یافته های علمی در مبادلات علمی
		کسب اعتبار در بازار کار و صنعت
		مطرح شدن برند دانشگاه در بین ذی نفعان
	ارائه خدمات به جامعه	مقبولیت علمی
		خدمتگزار به جامعه و کنشگران علمی
		تلاش برای ارتقای سطح علمی جامعه و نه ارتقای رتبه علمی خود
		منشأ تحول با توجه به اوضاع و شرایط کشور
		قابلیت تبدیل به سرمایه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی
	ارتباطات و همکاری ها	دارای خیر عمومی
		نتایج و آثار سودمند و کاربردی
		ارتباطات علمی پژوهشی با دانشگاه های تراز اول
		مطالعات، ارتباطات و همکاری های میان رشته ای
		همکاری و تعامل با نهادها و مراکز پژوهشی خارج از دانشگاه
نگرش سیستمی و نظام مند	تعامل و همکاری سازنده میان تیم پژوهشی پایان نامه ها	
	تعاملات غیررسمی میان کارکنان، اساتید و دانشجویان	
صلاحیت نگرشی	نگرش سیستمی و نظام مند	توجه به واقعیت های سیستم دانشگاه در انجام فعالیت های علمی
		دیدگاه همه جانبه نگر و تحلیلی در برخورد با پدیده های دانشگاهی

		حفظ کننده سنت دانشگاهی و انتقال دهنده آن به نسل های بعدی
		شکل گیری در بستر زمان و عینی و آنی نبودن آن
		آینده نگری نسبت به تحولات درونی و پیرامونی دانشگاه
دیدگاه ارزش مدارانه به علم		استنباط و توسعه علم به جای تولید علم
		اکتشافات علمی به جای انتشار علمی
		شناخت جایگاه علم و دانشگاه در حوزه معرفت شناسی و حقیقت شناسی
		کسب و تولید علم برای خود علم، فارغ از نگاه ابزاری به علم
توسعه شناخت و آگاهی		خود تأمل پذیری
		همراه با تولید شناخت و آگاهی به جای تولید صرف اطلاعات
		تمرکز بر تسری فهم و شناخت به کل جامعه علمی
		تولید شناخت از طریق انطباق ذهن با واقعیات
هدفمندی		انجام فعالیت های علمی هدفمند
		جلوگیری از هدر رفت هزینه، انرژی و نیروهای انسانی
		درک از هدف علم آموزی و علم ورزی در محیط دانشگاه
		انجام پژوهش ها، رساله ها و پایان نامه های هدفمند
توسعه اندیشه خلاق و مسئله محور		ایجاد نگرش، اندیشه و رفتارهای نوآورانه و خلاقانه
		حاصل خلاقیت بشری و آفرینندگی و اختراعات علمی
		کنشگری باهدف کشف حقیقت و حل مسئله
		اداره مبتنی بر خلاقیت، نوآوری و بافت دانشگاه

مقوله با عناوین «صلاحیت علمی»، «صلاحیت اجتماعی» و «صلاحیت نگرشی»، نام گذاری و در قالب شکل ۳، نمایش داده شده اند؛

چنانکه ذکر شد، تحلیل داده های سؤال دوم پژوهش، منجر به شناسایی سه مقوله اصلی شد که بیانگر ویژگی های سرمایه علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی است؛ این سه

شکل ۳) ویژگی های سرمایه علمی

تمرکز بر پویایی، ارزش‌افزودگی و زاینده‌گی علم از جمله صلاحیت‌های علمی سرمایه‌های علمی، محسوب می‌شود.

❖ صلاحیت اجتماعی

طبق دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، یکی از ویژگی‌های مهم سرمایه‌های علمی، صلاحیت‌های اجتماعی آن‌ها است؛ صلاحیت‌های اجتماعی، حاصل به رسمیت شناخته شدن کنشگران دانشگاهی در اجتماعات علمی است و تحت تأثیر خدمات علمی دانشگاه و اعتبار عمومی آن در جامعه است؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۲: « سرمایه‌های علمی، اهل ارتباط و تعاملند و ارتباط بینشون زیاده و جالب اینه که بین‌رشته‌ای هم هست؛ همچنین، ارتباطشون با جامعه محفوظه و قطع نکردند، یعنی سرمایه علمیشون در خدمت علمشون و جامعه علمیشون و جامعه پیرامونشون هست؛ این به نظرم نشانه سرمایه علمی مطلوب است، ولی از نظر کاذب‌ها، سرمایه علمی، یک متن چاپ شده است».

طبق چنین دیدگاهی، برقراری ارتباط میان سرمایه‌های علمی با نیازها و تقاضای جامعه و همچنین، تلاش در جهت تأثیر ماندگار در نسل‌های مختلف جامعه، از جمله ویژگی‌های اجتماعی سرمایه‌های علمی محسوب می‌شود.

در ادامه به شاهد گفتاری دیگر در خصوص ویژگی‌های اجتماعی سرمایه‌های علمی، اشاره می‌شود:

مصاحبه‌شونده شماره ۲۳: « گاهی سرمایه علمی، یک نفره و در یک دانشکده، یک نفر اعتبار علمی می‌ده به کل اون دانشکده؛ یعنی جامعه علمی، آنقدر اون یک نفر رو در سطح جهانی می‌شناسند که میاد اونجا رو برند می‌کنه؛ وقتی اون فرد، آثارش در سطح بین‌المللی منتشر و شناخته میشه به اون دانشگاه، اعتبار می‌ده»

درواقع، منزلت و اعتبار ایجادشده به‌واسطه‌ی فعالیت‌های علمی کنشگران، ارتباطات و همکاری‌های علمی ملی و بین‌المللی و همچنین خدمتگزاری به جامعه و کنشگران علمی، از جمله صلاحیت‌های اجتماعی سرمایه‌های علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی است.

در ادامه هر یک از این مقوله‌های اصلی توضیح داده می‌شوند و به‌منظور حمایت و پشتیبانی از آن‌ها نیز به قسمت‌هایی از متن مصاحبه‌ها اشاره می‌شود و نمونه‌ای از شواهد گفتاری، آورده می‌شوند.

❖ صلاحیت علمی

صلاحیت‌های علمی و حرفه‌ای یکی از ویژگی‌های مهم سرمایه‌های علمی از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی است؛ این صلاحیت‌ها به رفتارها، توانمندی‌ها و شایستگی‌های علمی کنشگران در مناسبات و مبادلات علمی و توسعه و انتقال دانش، اشاره دارد؛

اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۳۶: « سرمایه علمی، یعنی اون کاری که معطوف به تولید مازادیه که از حد نیازهای معمول فراتر می‌ره و برمی‌گرده به این‌که شما بتونید میدان کنش دانشگاهی رو فراسوی نیازهای معمول ببینید و به عنوان یک موقعیتی از فراغت آینده‌نگرانه در نظر بگیرید»

طبق این دیدگاه، ارزش‌افزودگی و فقدان انباشتگی سرمایه‌های علمی و تمرکز بر پویایی علم و تحرک و رشد روبه‌جلو به‌عنوان یکی از صلاحیت‌های علمی و ضروری برای سرمایه‌های علمی در دانشگاه، محسوب می‌شود.

مصاحبه‌شونده شماره ۲: « از نظر من، سرمایه علمی باید ویژگی‌های علم مرتون را داشته باشد؛ یعنی این‌که آزاد باشه و هیچ تعلق و هدف خاصی پشتش نباشه، اون اصالت علمی رو داشته باشه، محقق برای یادگیری اون علم، آزادی داشته باشه؛ یعنی من به خاطر نمره، ترفیع، ارتقاء و دریافت پول از یک سازمانی، این تحقیق علمی را انجام ندهم، فقط برای کشف حقیقتی که ذهنم رو مشغول کرده یا یک مسئله‌ای که پیرامون من وجود دارد، برای این بررسی و تحقیق می‌کنم»

بر اساس این دیدگاه یکی از ویژگی‌های سرمایه‌های علمی، این است که دارای آزادی علمی بوده و بدون سوگیری و تعصب در علم قدم برمی‌دارند. درواقع طبق این مقوله، رفتارهای علمی کنشگران، برخوردار از آنان از آزادی علمی، توانایی انتشار و انتقال دانش، تخصص علمی و همچنین

❖ صلاحیت نگرشی

صلاحیت نگرشی، حاصل ادراک و شناخت در مورد علم و فعالیت‌های علمی است که بر چگونگی فعالیت‌ها، رفتارها و مشارکت‌های علمی کنشگران، تأثیر می‌گذارد؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۳۱: «به نظر من، سرمایه علمی برمیگرده به اون شناخت‌هایی که کنشگران دانشگاهی به وجود میارند و این شناخت‌ها به نوعی، مرجعیت می‌دهد از لحاظ علمی هم به اون فرد و به تبع آن فرد، به صورت ترکیبی به اون سازمان و دانشگاه»

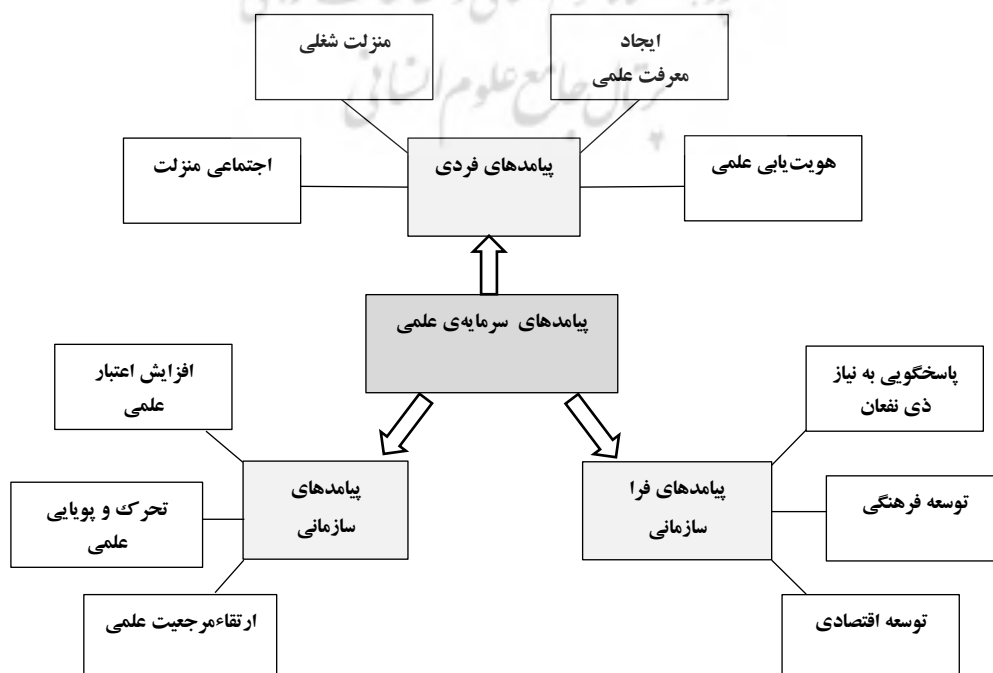
این شاهد گفتاری، نشان‌دهنده آن است که دیدگاه ارزش مدارانه به علم در مقابل نگرش تجاری، از ویژگی‌های نگرشی مهم سرمایه‌های علمی به شمار می‌آید.

مصاحبه‌شونده شماره ۴۹: «سرمایه علمی صرف تولیدش نباید مورد توجه قرار بگیرد. کمیت خوب است، به شرط این‌که همراه باکیفیت باشد. مثلاً سرمایه علمی ما حتی اگر تولیدی هم وجود داشته باشد، باید یک دریچه‌ای برای آینده هم بگذارند، که به آن سوپاپ اطمینان می‌گوئیم؛ چون اگر درست هدایت نشود موجب به قهقرا رفتن دانشگاه می‌شود. ولی اگر هدایت شده باشد، یعنی تحت

یک برنامه هدفمند جلو برود، می‌تواند دانشگاه را به سرمنزل مقصودش برساند و جامعه را نجات بدهد».

بنابراین از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، صلاحیت‌های نگرشی شامل نگرش سیستمی و نظام‌مند به جای دیدگاه مبتنی بر نفع و سلیقه شخصی، آینده‌نگری و تفکر بلندمدت، توسعه شناخت و آگاهی و دیدگاه ارزشی به علم و فعالیت‌های علمی است.

۴-۳ تحلیل و یافته‌های مربوط به سؤال سوم پژوهش؛ پیامدهای سرمایه علمی در دانشگاه شهید بهشتی، کدامند؟ تحلیل محتوای مصاحبه‌ها در خصوص «پیامدهای شکل‌گیری سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، منجر به شناسایی سه مقوله اصلی در این زمینه شد؛ در جدول ۳ به مفاهیم، مقوله‌ها و زیر مقوله‌های مرتبط با «پیامدهای شکل‌گیری سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی اشاره شده است. تحلیل داده‌های سؤال سوم پژوهش منجر به شناسایی سه مقوله اصلی شد که بیانگر پیامدهای شکل‌گیری سرمایه علمی است؛ این سه مقوله با عناوین «پیامدهای سازمانی»، «پیامدهای فراسازمانی» و «پیامدهای فردی»، نام‌گذاری و در قالب شکل ۴ نمایش داده شده‌اند؛ در ادامه هر یک از مقوله‌های اصلی توضیح داده شده و به منظور حمایت و پشتیبانی از آن‌ها، به قسمت‌هایی از متن مصاحبه‌ها اشاره شده و نمونه‌ای از شواهد گفتاری آورده می‌شوند.

شکل ۴) پیامدهای سرمایه علمی

جدول ۳) کدگذاری مرتبط با «پیامدهای سرمایه علمی» از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی

مقوله‌های اصلی	زیر مقوله‌ها	مفاهیم یا کدهای باز
پیامدهای سازمانی	تحرك و پویایی علمی	ایجاد پویایی و تحرك در فضای دانشگاهی
		ایجاد نشاط علمی در میان کنشگران دانشگاهی
		پیشتازی در عرصه علم و فناوری
		چابکی سازمانی در خصوص فعالیت‌های علمی
		افزایش و رشد سرمایه علمی
	توسعه اقتصادی	درآمدزایی بیشتر دانشگاه
		کسب پشتوانه مالی برای دانشگاه
		رفاه اقتصادی و اجتماعی کنشگران علمی
		به کار انداختن چرخ‌های صنعت در داخل دانشگاه
	توسعه فرهنگی	جامعه‌پذیری فارغ‌التحصیلان
		تربیت افراد متعهد، وفادار و دلسوز نسبت به سرنوشت دانشگاه
		تغییر نگاه به علم و کارکرد آن در جامعه
ایجاد رقابت‌های علمی سالم		
شکل‌گیری سرمایه فرهنگی		
پیامدهای فراسازمانی	افزایش اعتبار علمی	بازتولید سرمایه علمی در جامعه
		کسب اعتبار علمی دانشگاه در رتبه‌بندی ملی و بین‌المللی
		اعتبار یافتن رشته‌های تحصیلی سرمایه‌های علمی در جامعه
		جذب دانش‌آموختگان در مراکز علمی معتبر ملی و بین‌المللی
	ارتقاء مرجعیت علمی	بهبود برند دانشگاه در جامعه
		بهبود جایگاه و مرجعیت علمی دانشگاه در جامعه
		ارتقای رتبه علمی دانشگاه در میان اجتماعات علمی
		افزایش ارجاعات و استنادها به آثار علمی کنشگران دانشگاهی
	پاسخگویی به نیاز ذی‌نفعان درونی و بیرونی	تولید نظریه‌های علمی در جامعه غیردانشگاهی
		پاسخگویی به نیازها و انتظارات ذی‌نفعان
		انجام پژوهش‌های کاربردی و مشترک با صنعت و سازمان‌های اجرایی
		مسئولیت‌پذیری اجتماعی فارغ‌التحصیلان
پیامدهای فردی	منزلت اجتماعی	مشارکت در حل مسائل ارگان‌های کلان و شناخته‌شده در جامعه
		کسب موقعیت و جایگاه اجتماعی در جامعه
		کسب اعتماد از سوی سایر کنشگران جامعه علمی
		کسب تشخیص و احترام برای افراد
	منزلت شغلی	کسب قدرت و امتیاز در پست‌ها و مقام‌های سازمانی
		ارشدیت اجتماعی اعضای دانشگاهی در جامعه
		افزایش میزان ارتباط مشاغل فارغ‌التحصیلان با رشته تحصیلی خود
	ایجاد معرفت علمی	ایجاد تعهد سازمانی و رضایت شغلی در کارکنان دانشگاهی
		احراز پست‌های سازمانی با جایگاه اجتماعی بالا در جامعه
		خود تأمل‌پذیری در فرایند تولید علم
		هم‌افزایی معرفتی
	هویت‌یابی علمی	ایجاد آگاهی ذهنی در افراد
ایجاد باورهای حقیقی و واقعی نسبت به علم		
شکل‌گیری شخصیت و هویت علمی		
ارتقاء هویت اجتماعی کنشگران علمی		
		هویت یافتن سنت علمی دانشگاه

❖ پیامدهای فردی

منظور از پیامدهای فردی، آثار و تبعات شکل‌گیری و شکوفایی سرمایه علمی بر کنشگران و اعضای دانشگاهی است؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۱۳: «سرمایه علمی، آن سرمایه‌ای است که در نهایت منجر به افزایش اعتماد و اطمینان افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به اون محیط و فضایی که درونش هستن می‌شه»

طبق این شاهد گفتاری، کسب اعتماد و احترام از سوی سایر کنشگران جامعه علمی، یکی از پیامدهای شکل‌گیری سرمایه علمی برای اعضای دانشگاهی، محسوب می‌شود.

مصاحبه‌شونده شماره ۴۹: «درواقع، جنبه فردی تولید سرمایه علمی این است که ذهن فرد آگاه‌تر شده. یعنی آگاهی ذهنی برایش ایجاد شده و عزت نفس پیدا می‌کند. در سایه این عزت نفس، زندگی‌اش هدفمند می‌شود؛ هدفمندی علمی منظورم است. در سایه این هدفمندی، به یک مرحله‌ای از زندگی نایل می‌شود که می‌تواند تصمیم بگیرد چی درست است و چی غلط است. یعنی تشخیص سره از ناسره»

طبق این دیدگاه، یکی از پیامدهای سرمایه علمی، هم‌افزایی معرفتی و ایجاد آگاهی ذهنی کنشگران نسبت به علم است. درواقع مقوله «پیامدهای فردی» سرمایه علمی، شامل کسب منزلت و جایگاه اجتماعی، منزلت شغلی، معرفت و آگاهی علمی و همچنین، هویت‌یابی علمی در اعضای دانشگاهی، است.

❖ پیامدهای سازمانی

منظور از پیامدهای سازمانی، آثار و تبعات سرمایه علمی برای کنشگران و ذی‌نفعان محیط درونی دانشگاه است.

مصاحبه‌شونده شماره ۵۵: «از پیامدهای سرمایه علمی، می‌شه گفت شامل چابک‌تر شدن دانشگاه‌ها می‌شه؛ دانشگاه‌ها، پویایی بلاحدی پیدا می‌کنند و در عرصه رقابت علم، اون گشایش رو پیدا می‌کنند؛ دانشگاه‌محوری، یکی دیگه از پیامدها است؛ یعنی این که اگر سرمایه علمی شما بالاتر باشه، اون محوریت دانشگاه و این که اختیارات بیشتری به دانشگاه داده بشه، بیشتر خواهد شد».

طبق این دیدگاه، شکل‌گیری چرخه‌های فعال دانشی در دانشگاه و ایجاد پویایی و تحرک در فضای دانشگاهی به‌عنوان پیامدهای سازمانی شکل‌گیری سرمایه علمی، محسوب می‌شوند.

مصاحبه‌شونده شماره ۴۶: «سمت‌ها و پست‌هایی که سرمایه‌های علمی در آینده عهده‌دار می‌شن، می‌تونه از نظر مالی هم پشتوانه دانشگاه محسوب بشه»

این شاهد گفتاری، بیانگر این است که یکی از پیامدهای تربیت سرمایه‌های علمی در یک دانشگاه، درآمدزایی بیشتر و کسب پشتوانه مالی برای دانشگاه است؛ درواقع، پیامدهای سازمانی شکل‌گیری سرمایه علمی در دانشگاه، شامل توسعه اقتصادی و فرهنگی دانشگاه و تحرک و پویایی علم در آن است.

❖ پیامدهای فرا سازمانی

منظور از پیامدهای فرا سازمانی، آثار و تبعات سرمایه علمی در بیرون از محیط داخلی دانشگاه است؛ به عبارتی پیامدهای فرا سازمانی به پیامدهای اجتماعی شکل‌گیری سرمایه علمی اشاره می‌کند که محصول مرجعیت پیدا کردن دانشگاه در جامعه است؛ اظهارات زیر، شواهد گفتاری این مقوله هستند:

مصاحبه‌شونده شماره ۵۵: «اگر سرمایه علمی بالا باشه، پاسخگویی بالاتری به نیازهای دانشجویان به عنوان ذینفعان درونی از دانشگاه و به ذینفعان بیرونی مثل کارفرمایان در بازار کار، جامعه و اجتماع، صورت می‌گیره»

طبق این شاهد گفتاری، مسئولیت اجتماعی دانشگاه در قبال جامعه و پاسخگویی به نیازها و انتظارات ذی‌نفعان درونی و بیرونی از جمله پیامدهای فرا سازمانی شکل‌گیری سرمایه علمی در یک دانشگاه، به شمار می‌آید.

مصاحبه‌شونده شماره ۲۳: «گاهی سرمایه علمی، یک نفره و در یک دانشکده، یک نفر اعتبار علمی می‌ده به کل اون دانشکده؛ یعنی جامعه علمی، آنقدر اون یک نفر رو در سطح جهانی می‌شناسند که میاد اونجا رو برند می‌کنه؛ وقتی اون فرد، آثارش در سطح بین‌المللی منتشر و شناخته می‌شه به اون دانشگاه، اعتبار می‌ده».

این در حالی است که بررسی و مقایسه دیدگاه پیر بوردیو [۲] و دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی نشان داد که آنچه در نظریات پیر بوردیو با عنوان سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته معرفی شده، در پژوهش حاضر با عنوان سرمایه علمی معنوی مطرح است. همچنین، آنچه در دیدگاه بوردیو با عنوان سرمایه فرهنگی عینیت یافته و نهادینه شده مطرح شده، در این پژوهش با عنوان سرمایه علمی مادی و ملموس تعریف شده است.

از طرف دیگر نتایج به دست آمده از مصاحبه با کنشگران دانشگاه شهید بهشتی بیانگر آن است که «سرمایه اجتماعی» یکی از عوامل اجتماعی مؤثر بر شکوفایی و توسعه سرمایه علمی در دانشگاه، به شمار می‌آید که پشتوانه و اعتباری برای عضویت در یک گروه اجتماعی محسوب می‌شود.

بنابراین بر اساس نظریات پیر بوردیو و دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، سرمایه علمی در دو حالت نهادی شده (تشریفات، آیین‌نامه‌ها، گردهمایی‌ها و مناسک علمی که توسط قدرت‌های نهادی، ضمانت اجرایی و قانونی پیدا می‌کنند) و سرمایه علمی شبکه‌ای (توسط به رسمیت شناخته شدن و کسب اعتبار و احترام در شبکه‌های ارتباطی با سایر کنشگران)، شکل می‌گیرد.

همچنین، نتایج این پژوهش بیانگر آن است که واقعیت میدان دانشگاه، وابسته به قدرت و امتیازات کنشگرانی است که در سلسله‌مراتب گوناگون این میدان کسب می‌کنند؛ در این میان، آنچه اهمیت دارد این است که میدان دانشگاهی در مجموعه‌ای از فضای اجتماعی شکل می‌گیرد که لزوماً قابل رؤیت نیست؛ در حقیقت ساختار میدان دانشگاهی در میان شبکه‌های ارتباطی کنشگران دانشگاهی هویت می‌یابد و موجب ساختن واقعیت‌های اجتماعی خواهد شد.

درواقع در یک میدان علمی همچون دانشگاه، همواره مبارزه و تلاش برای کسب جایگاه، موقعیت، به رسمیت شناخته شدن، احترام و منزلت اجتماعی، اعتبار و پرستیژ، شهرت و نام و آوازه و برنده شدن در بین عوامل و نیروهای مختلف وجود دارد.

نکته قابل توجه این است که کاربرد مفهوم «انسان دانشگاهی» برای افرادی که در میدان دانشگاهی فعالیت می‌کنند، در عین حال در برگیرنده مفهوم انسان‌های غیر دانشگاهی هم می‌شود؛ انسان‌هایی که در بعضی از موقعیت‌ها

پاسخ این مصاحبه‌شونده، نشان می‌دهد که سرمایه‌های علمی در یک دانشگاه، علاوه بر این که موجب کسب تشخیص و احترام برای خود آن افراد می‌شود، منجر به بهبود جایگاه و مرجعیت علمی دانشگاه در جامعه خواهد شد.

به عبارتی، افزایش اعتبار علمی و ارتقاء مرجعیت علمی دانشگاه در جامعه و همچنین، پاسخگویی دانشگاه در برابر نیاز ذی‌نفعان درونی و بیرونی، به‌عنوان پیامدهای فرا سازمانی سرمایه‌های علمی یک دانشگاه، محسوب می‌شوند.

۵- نتیجه‌گیری

بررسی و مقایسه چارچوب ارجاعی پژوهش (دیدگاه و نظریات جامعه‌شناختی پیر بوردیو [۱، ۲] و [۲۸] و یافته‌های حاصل از مصاحبه با کنشگران دانشگاه شهید بهشتی نشان‌دهنده آن است که سرمایه علمی، صرفاً شامل نیروهای انسانی در یک دانشگاه نبوده و صلاحیت‌ها و مهارت‌های علمی افراد؛ قدرت، توانایی و ظرفیت‌های حاصل از علم و دانش، منزلت و اعتبار علمی افراد از طریق احترام و به رسمیت شناخته شدن در میان سایر کنشگران، به‌عنوان سرمایه‌های علمی محسوب می‌شوند.

از طرف دیگر، تبیین مفهوم سرمایه علمی و ارتباط آن با سایر اشکال سرمایه، بیانگر آن است که از دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی؛ سرمایه علمی موجب منزلت شغلی، اجتماعی، افزایش اعتبار علمی و به رسمیت شناخته شدن افراد توسط سایر کنشگران علمی می‌شود و به عبارتی در رابطه دو طرفه با سرمایه نمادین، قرار می‌گیرد؛ به عبارت دیگر همان طور که بوردیو [۲] مطرح کرده، سرمایه علمی به‌عنوان شکل خاصی از سرمایه نمادین است که موجب کسب تشخیص و احترام عاملان درگیر در حوزه‌ی علم می‌شود؛

نکته دیگر آن است که کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، مفهوم سرمایه علمی را متفاوت با سرمایه اقتصادی تعریف کردند و این نوع از سرمایه را به‌عنوان یک سرمایه اخلاقی در میدان دانشگاهی معرفی کردند.

همچنین بر اساس دیدگاه کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، دستاوردهای علمی ملموس، جزء سرمایه‌های فرهنگی عینیت یافته‌ای محسوب می‌شوند که شرایط به رسمیت شناخته شدن و کسب منزلت و شهرت علمی را برای افراد ایجاد می‌کنند؛

های علمی محسوب می‌شود؛ پیشنهاد می‌شود که فرهنگ عمومی در دانشگاه، تقویت شود تا با فراهم‌سازی بستری از هنر، ادبیات و تاریخ، فرهنگ‌های تخصصی بتوانند با یکدیگر گفت و گو کنند و در فضایی که با امنیت، نقدپذیری و توزیع قدرت همراه است به همکاری‌های مستمر با یکدیگر بپردازند؛ فضایی که میدان رقابت و مبارزه برای کسب امتیاز را به میدان همکاری و مشارکت کنشگران اجتماع علمی تبدیل می‌کند.^۱

- با نظر بر این که که کمبود پژوهش‌های داخلی در حوزه‌ی تبیین مفهوم «سرمایه علمی» و مسائل مطرح در این خصوص از یک طرف موجب ناشناخته بودن این مفهوم در ادبیات نظام آموزش عالی کشور شده است و از طرف دیگر، وضعیت سرمایه‌های علمی در دانشگاه‌های کشور، مورد غفلت قرار گرفته، پیشنهاد می‌شود که وضعیت سرمایه علمی و مؤلفه‌های آن در دانشگاه‌های مختلف کشور، مورد بررسی قرار گیرد تا مشخص شود آیا در تاریخ دانشگاه‌های نظام آموزش عالی کشور، میدان‌های دانشگاهی از سرمایه علمی برخوردار بوده‌اند؟ و این سرمایه را چگونه تعریف کرده‌اند؟

- از آنجاکه گردآوری داده‌های کیفی در این پژوهش از سوی کنشگران درون دانشگاهی، صورت گرفته بود؛ پیشنهاد می‌شود استنباط ذی‌نفعان بیرونی (همچون شهروندان جامعه، صاحبان کسب‌وکار در صنعت و تجارت، خانواده‌های اساتید، کارکنان و دانشجویان) در خصوص مفهوم سرمایه علمی و ابعاد آن، مورد بررسی قرار گیرد؛ به دلیل این که ذی‌نفعان بیرونی به‌عنوان نیروهای ایجادکننده تغییر و کنشگر در عملکرد درون دانشگاه با توجه به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی خود می‌توانند برداشت‌های متفاوتی از مفهوم سرمایه علمی و وضعیت آن در جامعه داشته باشند که به بهبود کیفیت و تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه این سرمایه در محیط‌های دانشگاهی کمک کند.

بدون داشتن کیفیت علمی و آثار معتبر، تنها به دلیل القاب و جایگاه‌های رسمی در سلسله مراتب‌های تعریف شده و تقلید و پیروی از رویه‌ها، ارزش‌ها و هنجارهای رایج و مسلط حوزه معرفت، چهره آرای علمی می‌کند و مطابق با آداب و تشریفات در مطالبات علمی به خودنمایی می‌پردازند.

بدین ترتیب، این پژوهش ما را به طرح سؤالات جدیدی جهت می‌دهد که امروزه چه عوامل و عناصری برای انسان‌های دانشگاهی ارزشمند محسوب می‌شود؟ اصالت فعالیت-ها و آثار علمی در میدان‌های دانشگاهی چگونه تعریف می‌شود؟ مرجعیت علمی در یک میدان دانشگاهی با چه روش‌هایی به دست می‌آید؟ ابرانگاره‌ها و عادت‌واره‌های کنشگران دانشگاهی در خودسازمان‌دهندگی امور، تحدید مشکلات و مسائل از طریق برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری با روش‌های از پیش تعیین‌شده و تصویب ابلاغیه‌ها، آیین‌نامه‌ها و مقررات اداری، تعریف می‌شود و یا واقعیت‌های جاری در خصوص ماهیت امروزی علم در میدان دانشگاه و مناسبات آن در جامعه، نیازمند ابرانگاره‌های دیگری است؟

از این رو، دیگر نمی‌توان این‌گونه ادعا کرد که میدان دانشگاهی یک میدان همکاری میان کنشگران برای اکتشاف‌های علمی و دستیابی به «حقیقت» علمی است؛ چرا که میدان‌های دانشگاهی به میدان‌های مبارزه و عرصه نبرد برای تعیین معیارهای عضویت مشروع و طبقه بندی کردن افراد بدون توجه به روحیه، استعداد و ویژگی‌های شخصیتی آن‌ها، تبدیل شده‌اند؛ همان‌طور که بورديو مطرح می‌کند: "گمان می‌کنم یک حرکت قهقرایی جدی جهان علم را تهدید می‌کند. خود آیینی که علم به تدریج در برابر قدرت‌های دینی، سیاسی یا حتی اقتصادی و حداقل تا حدودی در برابر دیوانسالاری دولتی به دست آورده بود و حداقل شرایطش را برای استقلالش تضمین می‌کرد، به شدت تضعیف شده است؛ کوتاه سخن این که علم در خطر است و به همین دلیل در حال تبدیل به امری خطرناک است" [۶].

در نهایت، با توجه به یافته‌های حاصل از مصاحبه با کنشگران دانشگاه شهید بهشتی، پیشنهادهای زیر مطرح می‌شود:

- با نظر بر این که یافته‌های سؤال دوم پژوهش نشان داد که برخورداری از قدرت تبیین، استدلال علمی و توسعه اندیشه خلاق و مسئله محور، از ویژگی‌های مهم سرمایه

^۱ برای مطالعه بیشتر در خصوص مفهوم فرهنگ عمومی و ارتباط آن با فرهنگ تخصصی به کتاب پداگوژی دانشگاهی، محمد یمنی دوزی سرخایی (۱۴۰۰) نشر پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی (صفحه ۴۴۸ تا ۴۵۰)، مراجعه شود [۲۹].

Journal of Science and Technology Policy, 1(2), 71-86. {In Persian}

[16] Danaeefard, H (2009). **An Analysis of Barriers to Knowledge Generation in Field of the Humanities: Some Recommendations for Promoting the Capacity of Iranian Science Policy.** Journal of Science and Technology Policy, 2(1), 2-15. {In Persian}

[17] Kazemi, F., & Saboury, A. (2016). **Pseudoscience, Science Cultivation Journal**, 6(1), 14. magiran.com/p1559562. {In Persian}

[18] Lash, Scott.(1990). **Sociology of Postmodernism.** (Translated into persian by H. Chavoshian), Tehran: Nashre markaz publication. {In Persian}

[19] Archer Ker, L., Dawson, E., DeWitt, J., Godec, S., King, H., Mau, A., Nomikou, E., & Seakins, A. J, (2016). **Science Capital Made Clear**, King's College London.

[20] Fakouhi, N.(2018). **Bourdieu and Academic Field.** Tehran: institute of social and cultural studies. {In Persian}

[21] Asadi, S. (2013). **Measuring and illustrating the geographical distribution of scientific wealth: concepts and applications**, Tehran: chapar publication

[22] Jalili, M., Zahedi, M j., & Ershad, (((2017). **"The socio – cultural status of professors in the Scientific community of university.** Journal of Socio-Cultural Changes,14(1): 42-57

[23] Archer, L., Dawson, E., DeWitt, J., Seakins, A., & Wong, B. (2015). **"Science capital": A conceptual, methodological, and empirical argument for extending Bourdieusian notions of capital beyond the arts.** Journal of Research in Science Teaching , 52 (7) 922- 948.

[24] Øyvind, I.(2018). **Symbolic Capital**, In R. L. Heath & W. Johanesen (Eds.), The international encyclopedia of strategic communication. Malden, MA: WileyBlackwell.

[25] Bourdieu, P., & Wacquant, L. (2013). **Symbolic capital and social classes.** *Journal of Classical Sociology*, 13(2), 292–302.

[26] Zanzanjadeh, H.(2004). **An introduction to the sociology of Pierre Bourdieu.** *Journal of Social Sciences*, 1(2), doi: 10.22067/jss. v0i0.2983. {In Persian}

[27] Godec, S., King, H. & Archer, L. (2017). **The Science Capital Teaching Approach: engaging students with science, promoting social justice.** London: University College London.

[28] Bourdieu, Pierre (1977) **Outline of a Theory of Practice** (Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology) (R. Nice, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press.

[29] Yamani Douzi Sorkhabi, M.(2014). **Academic pedagogy; The dialectic of thought and action.** Tehran: Cultural and Social Studies Research Institute Publications. {In Persian}

References

منابع

- [1] Bourdieu, P. (1975). **The specificity of the scientific field and the social conditions of the progress of reason.** Information (International Social Science Council), 14(6), 19–47.
- [2] Bourdieu, P. (1986). **The Forms of Capital.** In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (pp. 241-258). New York: Greenwood.
- [3] Panofsky, A.L.(2011). **Field Analysis and Interdisciplinary Science: Scientific Capital Exchange in Behavior Genetics.** *Minerva* 49, 295-316
- [4] Pellandini-Simányi, L. (2014). **Bourdieu, Ethics and Symbolic Power.** *The Sociological Review*, 62(4), 651–674.
- [5] Afrough, E.(2016). **Critical evaluation of the institution of science in Iran.**Tehran: Institute for Social and Cultural Studies. {In Persian}
- [6] Bourdieu, Pierre.(2002). **Science de la science et réflexivité.** (Translated into persian by Y. Emami). Tehran: National Research Institute for Science Policy publication. {In Persian}
- [7] Ghelishli, Y., Ghazinoory, S. S., & Fard, S. Z. G. (2014). **The impact of social capital on enterprise architecture of government-to-government in Iran: a scenario planning approach.** *UCT Journal of Research in Science, Engineering and Technology*, 2(1), 32-43.
- [8] Hemmati, R.(2017). **Science, University and Society.** Tehran: Institute for Social and Cultural Studies. {In Persian}
- [9] Anderson, M.S., Ronning, E.A., De Vries, R., & Martinson, B C. (2007). **The Perverse Effects of Competition on Scientists'Work and Relationships,** *Science and Engineering Ethics*, 13(4), 437–461.
- [10] Fanelli, D. (2010). **Do Pressures to Publish Increase Scientists' Bias? An Empirical Support from US States Data.** *PLoS ONE* 5(4): e10271, doi: 10.1371/journal.pone.0010271.
- [11] Knorr-Cetina, K. (1982). **Scientific Communities or Transepistemic Arenas of Research? A Critique of Quasi-Economic Models of Science.** *Social Studies of Science*, 12(1), 101-130
- [12] Farasatkah, M.(2018). **Academic formalism against science.** SBU Talk 2, Shahid Beheshti University. {In Persian}
- [13] Yamani Douzi Sorkhabi, M.(2014). **Adaptive University.** In the book: New Approaches and Perspectives in Higher Education, Tehran: Cultural and Social Studies Research Institute Publications. {In Persian}
- [14] Ghanei Rad, M., Maleki, A., & Mohammadi, Z. (2011). **The Study of Cultural Change in Three Generations of aAcademicians (Case Study: Professors of Social Sciences at Tehran Universities).** *Iranian Journal of Sociology*, 14(1), 30-64. {In Persian}
- [15] Ghaneirad, M., Toloo, A., & Khosrokhavar, F. (2008). **Factors, Motives and Challenges of Knowledge Production among Scientific Elites.**